

кандидат філологічних наук,
 доцент кафедри іноземних мов
 із латинською мовою та медичною
 термінологією ВДНЗУ «Українська
 медична стоматологічна академія»

МЕТАФОРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *БІЛЬ* В АНГЛОМОВНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Досвід людини, пов'язаний із больовими відчуттями, становить продуктивний базис для різноманіття концептуальних метафор. Біль як концепт, тобто як «одинаць свідомості та інформаційної структури, що відображає людський досвід», «оперативна одиниця пам'яті, квант знання» [1, с. 90], є важливим фрагментом мовної картини світу людини, і дослідження засобів його вербалізації дає змогу розкрити глибинні процеси людського мислення. Мета дослідження – окреслити спектр структурних, просторових та онтологічних концептуальних метафор в описі больових відчуттів на матеріалі англomовного медичного дискурсу. Відчуття болю визначається дослідниками як “fundamentally unshareable, incommensurable and inexpressible” [2, с. 52], тобто як принципово приватне, неспівмірне та невимовне явище. У зв'язку з цим концептуальна метафора постає важливим інструментом наближення до розуміння болю іншої людини у діалозі між лікарем і пацієнтом [3, с. 56]. Опис больових відчуттів пацієнта є важливим показником перебігу хвороби, отже, адекватна інтерпретація і декодування повідомлення пацієнта є передумовою постановки правильного діагнозу та призначення належного лікування [4, с. 28].

Матеріал дослідження – зразки англomовного медичного дискурсу, отримані методом суцільної вибірки, зокрема, жанри “case report” та “patient’s pathography”, клінічні протоколи та рекомендації, що містяться в електронній базі даних медичних публікацій “PubMed” [5], а також фрагменти професійних бесід, дискусій, інтерв'ю.

У результаті дослідження виявлено, що поряд із трьома базовими лексемами “rain”, “hurt” та “ache”, які використовуються для позначення болю у своєму прямому значенні [6, с. 9], провідну роль у вербальній репрезентації больових відчуттів відіграє механізм метафоричного переносу [3, с. 57]. Концептуальна метафора – один із фундаментальних прийомів пізнання і концептуалізації дійсності, що скеровує повсякденну діяльність людини, впорядковує сприйняту нею реальність та способи її поведінки у світі [7, с. 479].

У межах досліджуваної проблематики Дж. Лакофф і М. Джонсон виокремлюють структурні, просторові та онтологічні метафори [8, с. 56]. Дослідники розглядають структурні метафори як найчисельнішу групу, в основі якої лежить прагнення людини концептуалізувати складний, але надто абстрактний досвід за допомогою простіших і більш відомих понять, наприклад TREATING ILLNESS IS FIGHTING A WAR [7, с. 480]. В англomовному медичному дискурсі, присвяченому проблемам управління болем, виявлено структурні метафори PAIN IS QUANTITY; PAIN IS MOTION; PAIN IS FIRE; PAIN IS A SOUND; PAIN IS A PHYSICAL FORCE. Вербальне втілення вищезазначених метафор представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Метафоризація концепту *БІЛЬ*: структурні метафори

Концептуальна метафора	Вербальні репрезентації
PAIN IS QUANTITY	The patient rates his pain 10/10 / Her pain is constant and she rates it a 9/10 / The patient rates his pain at a 3/10
PAIN IS MOTION	Pain spreads from one joint to another / radiates to the right shoulder / migrates from one quadrant to another / extends below the knee / escalates at the terminal stage of the disease / circulates into the thighs and knees / comes and goes for no apparent reason
PAIN IS FIRE	Pain is burning / roasting / scorching / searing / white-hot / scalding
PAIN IS A SOUND	Pain is tingling / dull ache / vibrating / throbbing
PAIN IS A PHYSICAL FORCE	Pain is tightening / twitching / squeezing / pressing / clenching / wrenching / suffocating

Просторові метафори базуються на особливостях сприйняття людиною фізичного простору. У наших попередніх розвідках ми зосереджувалися на просторових метафорах HEALTH AND LIFE ARE UP / SICKNESS AND DEATH ARE DOWN [9, с. 74], STRENGTH IS UP / WEAKNESS IS DOWN [10, с. 506] тощо. У процесі дослідження способів метафоризації больових відчуттів виявлено просторові метафори MORE PAIN IS UP та LESS PAIN IS DOWN (таблиця 2).

Таблиця 2

Метафоризація концепту *БІЛЬ*: просторові метафори

Концептуальна метафора	Вербальні репрезентації
MORE PAIN IS UP	Pain reached its peak / reached its highest level / reached its climax / mounted / climbed
LESS PAIN IS DOWN	Pain abates when the stimulus action is stopped / subsides after physical therapy / declined during the observation period / diminished by 85% / decreased dramatically

Згідно з теорією концептуальної метафори Лакоффа та Джонсона, онтологічні метафори уможливають концептуалізацію абстрактних явищ як матеріальних сутностей, предметів фізичного світу, суб'єктів з обмеженою поверхнею і чітко визначеними межами [8, с. 132]. Прикладом цього типу метафоризації в англomовному медичному дискурсі є раніше виокремлена нами метафора ALLERGEN IS A CULPRIT [11, с. 38]. Онтологічні метафори PAIN IS AN ENEMY, PAIN IS A WEAPON, PAIN IS AN OBSTINATE PERSON, PAIN IS A BURDEN та їх вербальні репрезентації в англomовному медичному дискурсі, присвяченому проблемам подолання болю, представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Метафоризація концепту БІЛЬ: онтологічні метафори

Концептуальна метафора	Вербальні репрезентації
PAIN IS AN ENEMY	Pain dissipates gradually and recurs / persists beyond 4 weeks / yields completely to analgesics / is exacerbated by movement
PAIN IS A WEAPON	Pain is pricking / sharp / stabbing / lancinating / boring / piercing / shooting
PAIN IS AN OBSTINATE PERSON	Pain is intractable / persistent / relentless / unrelenting / unresponsive / bothersome
PAIN IS A BURDEN	Pain is heavy / unbearable

Таким чином, біль – це універсальний і водночас глибоко індивідуальний феномен, вербалізація якого незмінно супроводжується процесами метафоризації. Аналіз метафоричних репрезентацій досліджуваного концепту дає змогу виявити образні асоціації в англomовній свідомості і таким чином реконструювати глибинні механізми формування медичного дискурсу. Опанування основних моделей метафоризації концепту БІЛЬ в англійській мові є важливим елементом підготовки майбутнього лікаря до роботи в іншомовному професійному середовищі.

Література:

1. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука. Вопросы языкознания, 1994. № 4. С. 34–46.
2. Scarry E. The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World. Oxford: Oxford Paperbacks, 1987. 400 p.
3. Лисанець Ю.В. Вербалізація концепту БІЛЬ в англomовному медичному дискурсі. Медична наука в практику охорони здоров'я: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава: ВДНЗУ «УМСА», 2015. С. 56–57.
4. Lysanets Yu. The Concept of PAIN in Doctor-Patient Communication. Economics, Science, Education: Integration and Synergy: materials of International scientific and practical conference (Bratislava, 18–21 January 2016). K.: Publishing Outfit “Centre of Educational Literature”, 2016. P. 28–29.
5. PubMed: US National Library of Medicine National Institutes of Health. URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>.
6. Резникова Т.И., Бонч-Осмоловская А.А., Рахилина Е.В. Глаголы боли в свете грамматики конструкций. Научно-техническая информация. 2008. Серия 2, № 4. С. 7–15.
7. Бережанська Ю.В. Концептуальна метафора в англomовному медичному дискурсі. Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2013. Вип. 9. С. 479–484.
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
9. Berezhanska Yu. Orientational Metaphors in the Modern Allergology Discourse. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: ПВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 130. С. 72–75.
10. Lysanets Yu. Health and Disease Idioms: A Cognitive Perspective. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: ПВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 137. С. 503–506.
11. Бережанская Ю.В. Метафорическая концептуализация понятия «аллерген» в англоязычном медицинском дискурсе. В мире науки и искусства: Вопросы филологии, искусствоведения и культурологии. Новосибирск, 2014. № 5 (36). С. 34–38.

Анотація

**Ю. ЛИСАНЕЦЬ. МЕТАФОРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ БІЛЬ
В АНГЛОМОВНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

У статті досліджено метафоричні моделі концепту БІЛЬ в англomовному медичному дискурсі. У межах аналізованого матеріалу виокремлено структурні (PAIN IS QUANTITY; PAIN IS MOTION; PAIN IS FIRE; PAIN IS A SOUND; PAIN IS A PHYSICAL FORCE), просторові (MORE PAIN IS UP; LESS PAIN IS DOWN) та онтологічні (PAIN IS AN ENEMY; PAIN IS A WEAPON; PAIN IS AN OBSTINATE PERSON; PAIN IS A BURDEN) концептуальні метафори; розглянуто способи їх вербального втілення.

Ключові слова: медичний дискурс, концепт, концептуальна метафора.

Аннотация

**Ю. ЛИСАНЕЦ. МЕТАФОРИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА БОЛЬ
В АНГЛОЯЗЫЧНОМ МЕДИЦИНСКОМ ДИСКУРСЕ**

В статье исследованы метафорические модели концепта БОЛЬ в англоязычном медицинском дискурсе. Выделены структурные (PAIN IS QUANTITY; PAIN IS MOTION; PAIN IS FIRE; PAIN IS A SOUND; PAIN IS A PHYSICAL FORCE), пространственные (MORE PAIN IS UP; LESS PAIN IS DOWN) и онтологические (PAIN IS AN ENEMY; PAIN IS A WEAPON; PAIN IS AN OBSTINATE PERSON; PAIN IS A BURDEN) концептуальные метафоры; рассмотрены способы их вербального воплощения.

Ключевые слова: медицинский дискурс, концепт, концептуальная метафора.

Summary

**YU. LYSANETS. METAPHORIZATION OF THE CONCEPT OF PAIN
IN THE ENGLISH DISCOURSE OF MEDICINE**

The paper examines metaphorical models of the concept of PAIN in the English discourse of medicine. In the framework of analyzed material, structural (PAIN IS QUANTITY; PAIN IS MOTION; PAIN IS FIRE; PAIN IS A SOUND; PAIN IS A PHYSICAL FORCE); spatial (MORE PAIN IS UP; LESS PAIN IS DOWN) and ontological (PAIN IS AN ENEMY; PAIN IS A WEAPON; PAIN IS AN OBSTINATE PERSON; PAIN IS A BURDEN) conceptual metaphors were distinguished. The ways of their verbal implementation were considered.

Key words: medical discourse, concept, conceptual metaphor.